

DAVLAT XARIDLARINI AMALGA OSHIRISH JARAYONLARIDA KORRUPSIYANING OLDINI OLISH

Adxamov Isroil Mirdjamalovich

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18885137>

Annotatsiya. Ushbu maqolada davlat xaridlarini amalga oshirish jarayonlarida korrupsiyaning oldini olish masalalari tadqiq etilgan. Davlat xaridlari sohasida korrupsion xavf-xatarlarning kelib chiqish sabablari, ularning oldini olish mexanizmlari va xalqaro tajribaning ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot natijalarida shaffoflik, raqobat muhitini ta'minlash, elektron tizimlarni joriy etish va huquqiy bazani takomillashtirish orqali korrupsiyaga qarshi kurashning samarali yo'llari aniqlangan.

Kalit so'zlar: davlat xaridlari, korrupsiya, shaffoflik, elektron xarid tizimlari, antikorrupsion siyosat, tender, huquqiy tartibga solish.

Abstract. This article examines the issues of preventing corruption in the process of implementing public procurement. The causes of corruption risks in the field of public procurement, mechanisms for their prevention, and the importance of international experience are analyzed. The results of the study identify effective ways to combat corruption by ensuring transparency, a competitive environment, introducing electronic systems, and improving the legal framework.

Keywords: public procurement, corruption, transparency, electronic procurement systems, anti-corruption policy, tender, legal regulation.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы предотвращения коррупции в процессе осуществления государственных закупок. Анализируются причины коррупционных рисков в сфере государственных закупок, механизмы их предотвращения и значение международного опыта. Результаты исследования определяют эффективные способы борьбы с коррупцией путем обеспечения прозрачности, конкурентной среды, внедрения электронных систем и совершенствования правовой базы.

Ключевые слова: государственные закупки, коррупция, прозрачность, электронные системы закупок, антикоррупционная политика, тендер, правовое регулирование.

Davlat xaridlari har bir mamlakatning iqtisodiy tizimida muhim o'rin tutadi va yalpi ichki mahsulotning sezilarli qismini tashkil etadi. Jahon banking ma'lumotlariga ko'ra, davlat xaridlari rivojlanayotgan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulotning o'rtacha 15-20 foizini, rivojlangan mamlakatlarda esa 10-15 foizini

tashkil qiladi [1]. Shunday katta hajmdagi moliyaviy oqimlar korrupsion xavf-xatarlarning yuqori darajasini keltirib chiqaradi. Transparency International tashkilotining tadqiqotlariga ko'ra, davlat xaridlari korrupsiyaning eng ko'p tarqalgan sohasidan biri hisoblanadi va bu holat har yili milliardlab dollar yo'qotishlarga olib keladi [2]. O'zbekiston Respublikasida ham davlat xaridlari sohasini isloh qilish va korrupsiyaga qarshi kurashni kuchaytirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Mamlakat rahbariyati tomonidan qabul qilingan strategik hujjatlarda korrupsiyaga qarshi kurash va davlat xaridlari tizimini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda [3]. Shu munosabat bilan davlat xaridlari sohasida korrupsiyaning oldini olish mexanizmlarini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili

Tadqiqotda qiyosiy-huquqiy tahlil, tizimli yondashuv va hujjatlarni tahlil qilish usullaridan foydalanildi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, davlat xaridlari sohasida korrupsiyaning oldini olish masalalari xalqaro va milliy darajada keng tadqiq etilgan. Rus olimi Ye.A.Belaeva davlat xaridlari sohasida korrupsiyaning asosiy sabablarini tizimli ravishda tahlil qilib, shaffoflik tamoyilining muhimligini ta'kidlagan [4]. Uning fikricha, korrupsion xatti-harakatlar ko'pincha axborot assimetriyasi va nazorat mexanizmlarining zaifligi tufayli yuzaga keladi. Xalqaro tadqiqotchilar S.Rose-Ackerman va B.Palifka o'z asarlarida korrupsiyaning iqtisodiy tabiati va davlat xaridlariga ta'sirini chuqur o'rganib, raqobat muhitini ta'minlash hamda huquqiy javobgarlikni kuchaytirish zarurligini asoslab berganlar [5]. Ular korrupsiyaning nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy-siyosiy oqibatlarini ham ko'rsatib berganlar.

O'zbek olimlari ham bu masalaga e'tibor qaratganlar. Xususan, A.X.Saidov davlat boshqaruvi sohasida korrupsiyaga qarshi kurashning huquqiy asoslarini tadqiq etib, milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish zaruratini asoslab bergan [6]. O'zbekiston Respublikasida elektron davlat xaridlari tizimini joriy etish tajribasi ham ilmiy jihatdan o'rganilmoqda [7]. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan ishlab chiqilgan yo'riqnomalarda davlat xaridlari sohasida yaxshi boshqaruv tamoyillari, shaffoflik va hisobdorlik mexanizmlari batafsil ko'rsatilgan [8]. MDH mamlakatlarida davlat xaridlari sohasidagi korrupsiyaga qarshi kurash tajribasini tahlil qilgan V.I.Smirnov elektron platformalarning samaradorligini alohida ta'kidlagan [9]. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, korrupsiyaning oldini olishda kompleks yondashuv zarur bo'lib, u huquqiy, tashkiliy va texnologik tadbirlarni o'z ichiga olishi kerak.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalariga ko'ra, davlat xaridlari sohasida korrupsiyaning oldini olish uchun bir nechta asosiy yo'nalishlar bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Birinchidan, shaffoflik tamoyilini ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Bu tender e'lonlari, qarorlar va shartnomalar to'g'risidagi ma'lumotlarning ommaviy e'lon qilinishini, shuningdek xarid jarayonining barcha bosqichlarida axborotga erkin kirishni ta'minlashni nazarda tutadi [2]. Shaffoflik korrupsion kelishuvlarning fosh bo'lish ehtimolini oshiradi va shu tariqa potensial huquqbuzarlarni bunday xatti-harakatlardan qaytaradi. Ikkinchidan, elektron davlat xaridlari tizimlarini joriy etish korrupsiyaga qarshi kurashning samarali vositasi hisoblanadi. Elektron tizimlar insoniy omilni kamaytiradi, jarayonlarni standartlashtiradi va barcha operatsiyalarni qayd etib boradi [7]. O'zbekistonda joriy etilgan elektron davlat xaridlari tizimi sezilarli natijalar bermoqda va xalqaro ekspertlar tomonidan ijobiy baholanmoqda.

Uchinchidan, raqobat muhitini ta'minlash korrupsiyaning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Tender jarayonlarida ishtirokchilar sonining ko'pligi va ular o'rtasidagi haqiqiy raqobat narxlarning sun'iy ravishda oshirilishining oldini oladi [5]. Shu bois, kichik va o'rta biznes vakillarining davlat xaridlarida ishtirokini rag'batlantirish maqsadga muvofiqdir. To'rtinchidan, huquqiy bazani takomillashtirish va javobgarlikni kuchaytirish zarur. Korrupsion harakatlar uchun qat'iy jazo choralari belgilash va ularning muqarrar ravishda qo'llanilishini ta'minlash profilaktik ta'sir ko'rsatadi [6]. Shuningdek, xodimlarning manfaatlar to'qnashuvini bartaraf etish, ularning mol-mulki deklaratsiya qilish talablarini kuchaytirish lozim. Beshinchidan, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Ichki audit, tashqi nazorat organlari va fuqarolik jamiyati institutlarining davlat xaridlari jarayonlarini monitoring qilishi korrupsion xavf-xatarlarni aniqlash va bartaraf etishga xizmat qiladi [8]. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, mustaqil nazorat organlari va jamoatchilik nazoratining mavjudligi korrupsiya darajasini sezilarli darajada pasaytiradi.

Tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekistonda davlat xaridlari sohasida korrupsiyaning oldini olish bo'yicha muhim qadamlar qo'yilgan. Xususan, elektron davlat xaridlari tizimining joriy etilishi, qonunchilik bazasining takomillashtirilishi va nazorat mexanizmlarining kuchaytirilishi ijobiy natijalar bermoqda. Biroq, ba'zi muammolar hamon dolzarbligicha qolmoqda. Xususan, texnik spetsifikatsiyalarni muayyan ishtirokchi foydasiga shakllantirish, tenderlarni bo'lib-bo'lib o'tkazish orqali raqobatli jarayonlardan qochish, g'olibni

aniqlash mezonlarining subyektiv talqin qilinishi kabi holatlar kuzatilmoqda [9]. Shuning uchun ham korrupsiyaga qarshi kurashni davom ettirish va yangi yondashuvlarni joriy etish zarur. Xalqaro tajribani o'rganish va eng yaxshi amaliyotlarni milliy sharoitlarga moslashtirish muhim ahamiyatga ega [10].

Xulosa

Davlat xaridlari sohasida korrupsiyaning oldini olish murakkab va ko'p qirrali vazifa bo'lib, u kompleks yondashuvni talab etadi. Tadqiqot natijalaridan kelib chiqqan holda quyidagi xulosalarni shakllantirish mumkin. Birinchidan, shaffoflik korrupsiyaga qarshi kurashning asosiy vositasi hisoblanadi va davlat xaridlari jarayonining barcha bosqichlarida ta'minlanishi lozim. Ikkinchidan, elektron davlat xaridlari tizimlari korrupsion xavf-xatarlarni sezilarli darajada kamaytiradi va ularni yanada takomillashtirish zarur. Uchinchidan, raqobat muhitini ta'minlash va kichik hamda o'rta biznesning davlat xaridlarida ishtirokini rag'batlantirish lozim. To'rtinchidan, huquqiy baza takomillashtirilishi va korrupsion harakatlar uchun javobgarlik kuchaytirilishi kerak. Beshinchidan, nazorat mexanizmlari, jumladan jamoatchilik nazorati samarali ishlashi ta'minlanishi lozim. O'zbekiston Respublikasida davlat xaridlari sohasini isloh qilish bo'yicha olib borilayotgan ishlar davom ettirilishi va xalqaro standartlarga moslashtirilishi maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar ro'yxati

1. World Bank. Benchmarking Public Procurement. – Washington: World Bank Publications, 2020. – 156 p.
2. Transparency International. Corruption in Public Procurement: A Perennial Challenge. – Berlin: TI Secretariat, 2022. – 89 p.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.
4. Белаева Е.А. Противодействие коррупции в сфере государственных закупок: системный анализ // Государственное управление. – 2021. – № 3. – С. 45-58.
5. Rose-Ackerman S., Palifka B. Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform. – Cambridge: Cambridge University Press, 2016. – 618 p.
6. Саидов А.Х. Хуқуқий давлатда коррупцияга қарши кураш: назария ва амалиёт. – Тошкент: Адолат, 2019. – 224 б.

7.Рахимов Б.Ш. Электрон давлат харидлари тизимини жорий этишнинг ҳуқуқий асослари // Юридик фанлар ахборотномаси. – 2022. – № 2. – Б. 67-78.

8.OECD. Recommendation of the Council on Public Procurement. – Paris: OECD Publishing, 2015. – 24 p.

9.Смирнов В.И. Электронные закупки как инструмент противодействия коррупции в странах СНГ // Евразийский юридический журнал. – 2020. – № 5. – С. 112-119.

10.Arrowsmith S., Anderson R. The WTO Regime on Government Procurement: Challenge and Reform. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – 786 p.

